

До разової спеціалізованої
вченої ради PhD 12448
Тернопільського національного
педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка
(46027, вул. М. Кривоноса, м.
Тернопіль)

ВІДГУК

офіційного опонента, Криськова Андрія Анатолійовича, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри інформаційної діяльності та соціальних наук Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя про дисертацію Сиротюка Назара Васильовича «Часопис „Руслан” у суспільному, соціально-економічному та культурно-освітньому житті Галичини (кінець XIX – початок XX ст.)», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» в галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

Актуальність теми. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю об'єктивного переосмислення ролі часопису «Руслан» як унікального медійного майданчика, що репрезентував християнсько-суспільний напрям українського руху в Галичині на зламі XIX–XX ст. У період інтенсивного націєтворення преса перетворилася на ключовий інструмент суспільної комунікації та політичної мобілізації, а «Руслан», під керівництвом Олександра Барвінського, став дієвим механізмом формування національної ідентичності та захисту прав українців в умовах Австро-Угорської монархії. Вивчення досвіду цього видання дозволяє глибше зрозуміти стратегії інтелектуальної еліти щодо модернізації суспільства, які базувалися на поєднанні традиційних консервативних цінностей із прагматичними підходами до соціально-економічного розвитку.

У сучасних умовах, коли Україна стикається з викликами інформаційної безпеки та пошуком консолідуючих ідеологій, аналіз діяльності «Руслана» набуває особливого практичного значення. Дослідження Назара Сиротюка актуалізує історичні уроки міжпартійної дискусії, боротьби з деструктивними зовнішніми впливами (зокрема

москвофільством) та популяризації ідей економічної самоорганізації й кооперації. Розгляд часопису не лише як джерела інформації, а й як організатора культурно-освітнього життя та захисника інтересів української церкви, дозволяє суттєво доповнити наукові уявлення про генезу громадянського суспільства в Україні та тяглість традицій соборності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в межах наукового напрямку кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України» (державний реєстраційний номер 01110009915).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи Сиротюка Н. В. забезпечується репрезентативною джерельною базою, що охоплює масив чисел часопису «Руслан» за 1897–1914 рр. та значну кількість неопублікованих архівних документів, а також застосуванням комплексного методологічного інструментарію, зокрема історико-системного, порівняльного та контент-аналітичного методів. Логічна послідовність викладу матеріалу, коректна інтерпретація залучених джерел та верифікація отриманих даних через зіставлення з его-документами лідерів християнсько-суспільного руху підтверджують достовірність авторських результатів. Наукові висновки чітко корелюють із поставленими завданнями, а запропоновані рекомендації мають прикладне значення для подальших досліджень з історії української журналістики, соціокультурного розвитку Галичини та процесів національної модернізації кінця XIX – початку XX ст.

Наукова новизна одержаних результатів. Представлене дослідження є першою у вітчизняній історіографії спробою цілісного та комплексного аналізу діяльності часопису «Руслан» як провідного речника християнсько-суспільного руху та інструменту націєтворення в Галичині на зламі XIX–XX

століть. У дисертації вперше на основі системного опрацювання значного масиву газетних публікацій та залучення маловідомих архівних матеріалів реконструйовано роль видання у модернізації українського соціуму, зокрема через популяризацію ідей економічного прагматизму, кооперації та правової самоорганізації селянства. Автор по-новому інтерпретував взаємодію редакції часопису з греко-католицьким духовенством та інтелектуальними елітами Галичини й Буковини, довівши, що «Руслан» виконував функцію консолідуючого центру, який забезпечував тяглість українського дискурсу в умовах гострої міжпартійної конкуренції та москвофільської пропаганди. Поглиблено наукові уявлення про механізми впливу щоденної преси на формування соборницької свідомості українців, а також уточнено місце і значення видання у боротьбі за освітню автономію та розбудову національної школи, що дозволило автору суттєво розширити фактологічну та концептуальну базу історії української журналістики та суспільно-політичної думки вказаного періоду».

Оцінка змісту та структури дисертації. У першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження» здобувач здійснює глибокий критичний аналіз наукового доробку. Автор слушно класифікує літературу за тематичним принципом, виокремлюючи праці, присвячені історії преси, біографістиці (зокрема О. Барвінського) та загальним процесам галицького життя. Особливої уваги заслуговує джерельна база: автор не лише опрацював величезний масив чисел газети «Руслан», а й залучив цінні архівні документи з фондів ЦДАЛІ України та приватних збірок, що дало змогу реконструювати взаємини всередині редакційного колективу. Методологічний апарат є сучасним і збалансованим, зокрема використання просопографічного методу дозволило створити колективний портрет авторів видання.

Другий розділ «Виникнення часопису „Руслан” та його суспільно-політична орієнтація» присвячений генезі видання у контексті «новоерівського» курсу. Автор переконливо доводить, що «Руслан» став не

просто черговою газетою, а стратегічним проектом, покликаним створити протипагу як радикальним, так і москвофільським впливам. Детально проаналізовано ідеологічні засади християнсько-суспільного напрямку та роль часопису у висвітленні діяльності Католицького русько-народного союзу. Важливим є акцент на тому, як газета через щоденну комунікацію формувала новий тип лояльного, але національно свідомого українського суб'єкта в Австро-Угорщині.

Третій розділ «Соціально-економічна проблематика на шпальтах газети» є найбільш вагомим з точки зору практичної новизни. Дисертант ґрунтовно аналізує стратегію «Руслана» щодо подолання економічної відсталості селянства. Автор виокремлює такі ключові аспекти, як пропаганда кооперації (райффайзенки), роз'яснення переваг модерних методів господарювання та, що особливо важливо, виважену позицію щодо масової еміграції. Сиротюк Н. В. доводить, що редакція «Руслана» виконувала роль своєрідного соціального консультанта, який намагався захистити селян від афер агентів і зберегти їхній зв'язок із батьківщиною.

Четвертий розділ «Культурно-освітнє та релігійне життя Галичини в оцінці „Руслана”» розкриває гуманітарну місію видання. Автор детально зупиняється на боротьбі часопису за українську школу та університет, висвітлюючи цей процес як частину загальнонаціональної боротьби за культурну автономію. Окрему увагу приділено взаємодії преси та церкви. Дисертант переконливо демонструє, як «Руслан» популяризував ідеї митрополита Андрея Шептицького та сприяв утвердженню авторитету УГКЦ як духовної опори нації. Розділ завершується аналізом внеску часопису в розвиток української літератури та мови через публікацію творів відомих письменників та підтримку фонетичного правопису.

Висновки до роботи є синтезованим підсумком дослідження, що відповідають усім завданням. Вони містять чіткі положення про значення «Руслана» як потужного інструменту націєтворення та модернізації галицького соціуму.

Загалом, структура дисертації є збалансованою (обсяги розділів пропорційні), а зміст повністю розкриває задекларовану тему, що свідчить про високу наукову кваліфікацію Назара Васильовича Сиротюка.

Академічна доброчесність. Дисертаційна праця є самостійним науковим дослідженням. Використання ідей та текстів інших авторів супроводжується посиланнями на відповідні джерела. Результати перевірки на плагіат підтверджують дотримання норм академічної етики.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження пройшли відповідну наукову апробацію. Основні положення роботи оприлюднено у 14 наукових публікаціях, зокрема: 5 статей у фахових виданнях України (1 - категорії А) та 9 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій. Дисертаційна робота обговорювалася на засіданнях кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Дискусійні аспекти та зауваження. Високо оцінюючи науковий рівень роботи, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування та зауваження:

1. У роботі недостатньо висвітлено питання взаємодії редакції з австрійськими цензурними органами. Було б цікаво дізнатися, чи часто газета виходила з «білими плямами» і які теми були найбільш «небезпечними» для влади.

2. Оскільки межа століть — це час активізації жіночого руху в Галичині, доцільно було б проаналізувати, як «Руслан» (зважаючи на його консервативно-християнську спрямованість) ставився до емансипації та жіночої освіти.

3. Робота виграла б від ширшого порівняння «Руслана» з головним конкурентом — газетою «Діло». Це дозволило б чіткіше окреслити специфіку аудиторії кожного з видань.

Зазначені зауваження не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження і носять рекомендаційний характер.

Відповідність роботи встановленим вимогам. Представлена дисертаційна робота цілком відповідає кваліфікаційним критеріям, що висуваються до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»). Сформульовані положення, винесені на захист, є науково аргументованими, характеризуються новизною й підтверджені результатами проведеного дослідження. Здобувач послідовно та обґрунтовано реалізував поставлену мету й визначені завдання дисертації. Основні наукові положення роботи логічно структуровані та узагальнені у висновках. Назва дисертаційного дослідження повністю корелюється з його метою, структурною побудовою та змістовим наповненням.

Загальний висновок. Дисертація є завершеною науковою працею, що вирішує важливе наукове завдання. Робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, та Паспорту спеціальності 032 «Історія та археологія».

Дисертаційне дослідження Сиротюка Н. В. «Часопис „Руслан” у суспільному, соціально-економічному та культурно-освітньому житті Галичини (кінець XIX – початок XX ст.)», представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»), є самостійною та завершеною науковою працею. Високий науковий рівень дисертації засвідчує актуальність обраної проблематики, обґрунтованість наукових положень і висновків, вагомість отриманих результатів та їх новизну. Здобувач належно апробував результати дослідження у фахових наукових публікаціях. За змістом дисертаційна робота відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12

січня 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (змiнами, внесеними відповідно до Постанови Кабiнету Міністрiв України вiд 21 березня 2022 р. № 341), а здобувач Сиротюк Назар Васильович заслуговує присудження наукового ступеня Доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент

доктор історичних наук, професор, завідувач
кафедри інформаційної діяльності та соціальних наук
Тернопільського національного
технічного університету
імені Івана Пулюя

А

Андрій КРИСЬКОВ

Андрій Криськов
Вступ. О. Сиротюк